



הגמרא בכבא בתרא (מ' ע"א) אומרת: "קנין בפני שנים ואין צריך לומר כתובו".

ופירש רבינו תם (ד"ה "קנין") שאין הכוונה שקנין לא חל בלא שני עדים, כי בדיני ממונות הצורך בעדים הוא רק במקרה של שקר. ומה שהגמרא אומרת קנין בפני שנים כוונתה, שכשעשו קנין הם יכולים לכתוב שטר בלא להמלך במקנה.

שואל הקצות (רמ"א סק"א) - אם כן, למה הגמרא בקידושין (ס"ה ע"א) אומרת שבגיטין וקידושין אין המעשה מתקיים בלא עדים, הרי המקור של שני עדים בגו"ק הוא ממונות (גז"ש 'דבר' - 'דבר' כדאייתא שם), ואם בממון א"צ בעדי קיום, מנין שכך הוא בגו"ק? מתרץ הקצות - באמת גם בדיני ממונות יש צורך בעדי קיום, אך ההודאה של הבעל דין מהווה תחליף לכך. רק בגו"ק שהודאת בע"ד לא מועילה כי הוא חב לאחרים, צריך עדים.

והנה, בליקוטי מרן הגר"ח מבריסק (סימן מ"ב) כתב שהסיבה שקנין חליפין מועיל בממון ולא בקידושין, היא משום שבממון סגי 'בקנין' אך בקידושין צריך 'קייחה' וכן בשחרור עבדים צריך 'שחרור', "ולזה בעינן כסף של שווה פרוטה".

וצ"ב, מה בין 'קנין' ל'קייחה' ו'שחרור'? כנראה כוונתו, למה שכתב החזון איש (חו"מ סימן כ"ב) בשם אביו וז"ל:

"כלל גדול יהיה לך בקנינים, דעיקר הקנין הוא שיגמור בלבו להקנות הדבר לחבירו וחבירו יסמוך דעתו עליו. ויש דברים שקים להו לחז"ל שבדיבור בעלמא גומר בלבו להקנות לחבירו, ויש שאינו גומר בלבו רק ע"י הקנינים המפורשים מן התורה או מחז"ל, ודוק היטב בזה והפוך בה דכולה בה דוק בש"ס ופוסקים ותמצא כן".

ולפ"ז, מובן החילוק בין קנין לקייחה ושחרור. יש חילוק מהותי ושורשי בין הקנין בדיני ממונות לקנין בקידושין ועבדים. בממון מה שיוצר את הקנין הוא הגמירות דעת של האדם. צריך רק ביטוי מעשי לדעת זו. הוכחה שהוא גומר בלבו. לכן גם אקט קנייני כחליפין מועיל, אף שאין בו שווה פרוטה. אבל בקידושין התורה רוצה 'קייחה'-פעולת קנין. שתקנה אותה בכסף. כאן, חליפין לא פועל.

אבוהון דכולהו, ככל הנראה, הוא הנשר הגדול - הרמב"ם ז"ל. כתב הרמב"ם (מכירה פ"ז ה"ד):

"מי שהיה לו חוב אצל חבירו וא"ל מכור לי חבית של יין בחוב שיש לי אצלך ורצה המוכר ה"ז כמי שנתן הדמים עתה וכל החזר בו מקבל מי שפרע לפיכך אם מכר לו הקרקע בחובו אין אחד מהן יכול לחזור בו אע"פ שאין מעות המלוה מצויות בשעת המכר".

על כך השיג הראב"ד:

"אמר אברהם: לא ידעתי זה למה - שהרי השוה הגאוניס כולם מלוה להוצאה ניתנה ואינה כנתינת מעות כלל והכי אמרינן בקידושין (מ"ז ע"א) ושויין במכר שזה קנה ואי מלוה להוצאה ניתנה במאי קני" עכ"ל.

וכתב על כך המגיד משנה:

"ובאמת שדבריו נכונים שאין מלוה קונה מאותה סוגיא דהאיש מקדש...ודעת המחבר היא שאינו סומך על אותה סוגיא דהאיש מקדש מכח ההיא דאמרינן (ב"מ מ"ו ע"ב) ויש דמים שהן כחליפין כיצד החליף דמי שור וכו' כפר"ח ז"ל וההלכות כדאייתא לעיל פ"ה".

ואת סברת החילוק בין מכר לקידושין ביאר האבני מילואים (סימן כ"ח סקט"ז) שבקידושין צריך כסף שיש לה בו הנאה אך במכר סגי בנתינה בעלמא. במלוה יש נתינת כסף, אך אין בו הנאה ברגע הקנין. ההנאה כבר היתה. עכשיו הוא רק חוסך לה הפסד. לכן במכר שצריך רק נתינה מלווה קונה, אך בקידושין שצריך הנאה היא אינה מקודשת¹.

¹ ועיין עוד בקהילות יעקב (קידושין סימן ח') שהוסיף להקשות "מאחר דלדעת הרמב"ם ז"ל קושטא דמילתא להלכה דמלוה קונה במכר, היכי מקשה הגמרא בפשיטות כ"כ במכר אמאי קנה"? ותירץ, שבעל המימרא שם הוא רב והוא לשיטתו שסובר (בב"ב קע"ה ע"ב) ששיעבודא לאו דאורייתא ולדידיה אין למלוה שום זכות בנכסי הלווה רק שיעבודא אקרקפתא דגבוא, אך לדין דקיי"ל שיעבודא דאורייתא יש למלוה זכות בנכסים ולכן יכול למכור ע"י המלווה.

ובפשטות, הם הם דברי הגר"ח מבריסק, הם הם דברי החזו"א, הם הם דברי האבני מילואים.

בממון הכל תלוי בגמירות דעת. הקנין הוא רק ביטוי מעשי לכך. הוכחה שהוא גומר בדעתו. לכן אין שום סיבה שצריך כסף שיש בו הנאה. כל נתינת כסף יוצרת גמירות דעת. אך אכתי קשה.

מרן פסק (חו"מ סימן ר"ד ס"י):

"מי שהיה לו חוב אצל חבירו וא"ל מכור לי מטלטלין אלו בחוב שיש לי אצלך ורצה המוכר י"א שה"ז כמי שנתן דמים וכל החזר בו מקבל מי שפרע ויש חולקים. הג"ה - ואומרים דאינו קונה אלא בהנאת מחילת מלוה אפילו לא מחל לו לגמרי רק שהרוויח לו זמן הפרעון וא"ל יקנה לי חפץ שלך בהאי הנאה הוי כנותן לו מעות".

והקשה הקצות (סק"ה) הרי יש כאן ריבית, ונמצא שהמקח נעשה באיסור, והרי הרמ"א עצמו לקמן בסימן ר"ט ס"ו פסק שבמקח שנעשה באיסור אין מי שפרע? ותירץ הנתיבות על אתר, וז"ל:

"דמיירי כאן דפסק לו דמים בעד החפץ כגון ליתן לו מנה ורוצה ליתן לו כל המנה רק משום הנאה שירוויח ליה זמנא של ההלוואה רוצה שיהיה נקנה לו החפץ משום הך פרוטא שהיה צריך ליתן לאחר לפייס אותו שירוויח לו הזמן שהיה ככסף לעשות קנין"

ולכאורה, דברי הנתיבות הם הם דברי האבני מילואים, שאין צורך בכסף שיש בו הנאה. צריך רק מעשה קנין. לכן אין זה מוגדר ריבית. ואם כן קשה, למה אדונינו הקצות, מחבר האבנ"מ, לא תירץ כך? אך נראה פשוט, דנהי דס"ל לקצות שא"צ כסף שיש בו הנאה בממון, אך ס"ל שכיון שסו"ס נהנה בקנין-הוי ריבית. ושור"ר בטבעת החושן לגר"ח פ' שיינברג שליט"א שכתב על הנתיבות בזה"ל: "אינו מובן הא מ"מ נהנה שא"צ ליתן פרוטה בעבור הקנין"².

אמנם אכתי קשה, מהקצות המוכב בראש אמיר - אם הקנין תלוי בגמירות דעת ומה שצריך זה רק הוכחה ע"י פעולת קנין, כדמשמע מהאבנ"מ, מה הסברא שצריך עדי קיום בדיני ממונות?

ובדוחק היה אפ"ל, ששורש אחד לשניהם. הכל תלוי באדם. בגמירות דעת. לכן ההודאה שלו היא זו שיוצרת את הקנין. היא מבטאת גמירות דעת. כי היא כל מה שנדרש לנו. אך זהו עומס גדול מדאי בדברי הקצות, וצל"ע³.

עכ"פ אם זה היה נכון, היה אפשר לתרץ לפ"ז את קושיית הגאון ר' שמעון שקאפ (שערי יושר ש"ז פ"א) שהק' על הקצות איך מועיל קנין בהפקר ומציאה, הרי הודאת בע"ד מועילה רק לחובתו? ולפ"ז א"ש, שכיון שהצורך בהודאה שתיצור קיום הוא רק מצד הגמירות דעת, בהפקר ומציאה ניתן לומר שאין צורך חזק בגמירות דעת כיון שמה אכפת לו לקנות.

וראיתי שהרב זולטי זצ"ל (משנת יעב"ץ חו"מ סימן ל"ב) כתב לחדש שחוב חשיב כסף רק אצל הלווה אך לא אצל המלווה. לכן "גבי קידושין לא מהני בחוב כיון דאצל המקדש שהוא המלווה חוב לא חשיב כסף, א"כ נמצא דלא נתן לה כסף קידושין ואע"ג דהיא קיבלה כסף מ"מ זה לא מהני גבי קידושין דכתיב כי יקח ולא כי תלקח כדאייתא בקידושין ד"ד ע"ב והיינו דבעינן שיהא תורת כסף אצל האיש המקדש העושה את מעשה הקייחה וכיון דחוב לא חשיב כסף אצל המלווה לכן המקדש במלוה אינה מקודשת, משא"כ במכר מלוה קונה שהרי בהלכות קנינים לא בעינן נתינת כסף מיד הקונה להמקנה אלא כיון דהמקנה קיבל כסף הוא מקנה את החפץ להקנות ואשר על כן חשיב חוב כסף לקנות בו כיון דאצל הלווה שהוא המוכר חוב חשיב כסף" עכ"ל.

והיינו כנ"ל, דכיון דבקנין כל מה שצריך הוא הוכחה לגמירות דעת לכן "לא בעינן נתינת כסף מיד הקונה להמקנה אלא כיון דהמקנה קיבל כסף הוא מקנה את החפץ להקנות".² ובדעת הנתיבות צ"ל, שכיון שיכל לעשות את הקנין גם ע"י סודר לא חשיב נהנה לענין ריבית, כי סו"ס לא הרוויח כלום.

ואגב אורחא אעירא, שהגרח"ם שם הוסיף "ובעיקר הקושיא היה אפשר לחלק דרך היכא דהמקח עצמו הוא באיסור וכמו בסימן ר"ט דעצם הפסיקה של המקח הוא באיסור ונעשה גוף המקח באיסור הוא דאינו מועיל לענין מ"ש, אבל הכא עצם המקח הוא בהיתר אלא דכסף הקנין נעשה באיסור, ובוה ל"א הדין דמקח שנעשה באיסור ליתא במ"ש" עכ"ל.

ואיני מבין סברתו, הרי לכאורה הסיבה שאין במקח איסור מ"ש היא שאינו יכול לומר לו תנהג כמנהג ישראל, וא"כ מה זה משנה איפה האיסור סו"ס כיון שהיה פה איסור ל"ש לומר תנהג כמנהג ישראל אחרי שהוא כבר לא עשה כמעשה ישראל? וצריך לי עיון.

³ זוג ופוליס (אפיפית בלע"ז) מגמ"ח הקלסר הכחול שליט"א מובטחים למבאר הסברה.



במאמר זה נעסוק בשאלה האם כאשר מסייעים יולדת לבית חולים ברכב או באמבולנס, מותר לבעל או לאם להתלוות אליה, וכן מה הדין כאשר היא מבקשת ששניהם יתלוו אליה.

אומרת הגמרא בשבת (קכח):

“מילדין את האשה וכו’. מכדי תנא ליה מילדין את האשה וקורין לה חכמה ממקום למקום, ומחללין עליה את השבת לאתויי מאי? - לאתויי הא דתנו רבנן: אם היתה צריכה לנר - חבירתה מדלקת לה את הנר, ואם היתה צריכה לשמן - חבירתה מביאה לה שמן ביד, ואם אינו ספק ביד - מביאה בשערה, ואם אינו ספק בשערה - מביאה לה בכלי. אמר מר: אם היתה צריכה לנר - חבירתה מדלקת לה את הנר. פשיטא! - לא צריכה בסומא. מהו דתימא: כיון דלא חזיא - אסור, קא משמע לן: איתובי מיתבא דעתה, סברא: אי איכא מידי - חזיא חבירתה ועבדה ליה. אם היתה צריכה לשמן וכו’. תיפוק ליה משום סחיטה! - רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: אין סחיטה בשיער. רב אשי אמר: אפילו תימא יש סחיטה בשיער - מביאה לה בכלי דרך שערה. דכמה דאפשר לשנויי - משנינן.”

מגמרא זו אנו רואים דין מיוחד שנקרא “יישוב דעתה” של היולדת. שמחשש ליישוב דעתה התרנו להדליק את הנר גם אם אין היא צריכה זאת באמת.

מאידך, רואים שיש חומרא בדין יולדת יותר מסתם חולה שיש בו סכנה, שאצל היולדת מצריכים שינוי ככל האפשר.

ואכן כך פסק בשולחן ערוך:

“יולדת היא כחולה שיש בו סכנה ומחללין עליה השבת לכל מה שצריכה; קוראין לה חכמה ממקום למקום, ומילדין (אותה), ומדליקין לה נר אפי' היא סומא; ומ"מ בכל מה שיכולין לשנות משנין, כגון אם צריכים להביא לה כלי מביאו לה חברתה תלוי בשערה, וכן כל כיוצא בזה.”

כעת עלינו לברר את השאלה שבה פתחנו האם מותר להצטרף לנסיעה עם היולדת למרות שיש מי שיטפל בה?

כיוון ששאלה זו שייכת רק בדורות האחרונים שהרכבים מצויים נביא רק תשובות האחרונים בנושא.

כתב בשו"ת אגרות משה או"ח סימן קלב:

בדבר האשה כשצריכה בשבת ליסע בטעקסי להאספיטאל כדי ללדת והיא רוצה שגם הבעל או אמה יסעו עמה משום שבזה יש לה יתובי דעתא אם יש להתיר כמו הדלקת נר שמותר אף כשאין צורך בעצם רק משום יתובי דעתא בשבת דף קב והשבתי דלכאורה ל"ד להתם דדרך כל האדם להתפחד שמא לא יראו מה שצריכה דאף שהמילדת אומרת שבקיאא לידע גם בלא נר ודאי רשאה שלא להאמין לה וברין קאמרה... אבל בעובדא דידן שאין לה מה להתפחד ויודעת שאין שום צורך ותועלת בנסיעת הבעל והאם אתה, ורק תונבא בעלמא הוא מה שמתפחדת ליסע בעצמה אולי פחד כזה אינו גדול כ"כ שייבא לסכנה כיון שאין שום טעם לפחדה. אבל מ"מ לדינא כיון דמצינו ביולדת שעלוה להסתכן מחמת פחד מי הוא שיכול לסמוך על חילוקים בחשש פקוח נפש ולכן אם אומרת שהיא מתפחדת אף אחרי שמסבירים לה שאין מה לפחד ליסע בעצמה יש בזה חשש פקוח נפש וצריך הבעל או האם ליסע עמה.

ובילקוט יוסף סימן ש"ל סעיף ט' הערה י' כתב:

בגמרא שבת קכח מבוואר די' לחלל שבת עבור יולדת בשביל איתובי דעתא כל שאמרה צריכה אני ולכן התירו בסומא להדליק אור בשבילה בשבת דאמרה אי איכא מידי חזיא חבירתה ועבדה לי ומבוואר דמשום יתובי דעתא עושים ליולדת מה שהיא צריכה וכן כתב הרמב"ם פרק ב' מהלכות שבת הלכה יא ובטור ובשלחן ערוך סימן של סעיף א' וכבר כתבנו לעיל דין חולה שיש בו סכנה הערה ט' בשם הגאון החזון איש כחלק א' סימן קמא שמטעם זה מותר לבעל להצטרף בנסיעה לבית החולים והובא בתשובות וכתבים להחזו"א סימן מט ובשמירת שבת כהלכתה חלק א' פרק מ' סעיף ע' ובהערה קנ ופרק לו סעיף יא וכן פסק בבדי השלחן סימן קמ אות ג' שאם היולדת מפחדת לנסוע בעצמה לבית החולים אפילו ביום ודורשת שגם בעלה יסע עמה או אחד

מקרוביה נראה שמותר כדי להפיג פחדה שהפחד ליולדת הוא מסוכן שלכן מדליקין לה הנר בלילה אפילו היא סומא ואפילו יכולות לעשות לה כל צריכה בלא נר כדי שתתיישב לבה ולא תסתכן מפחד לבכה וגם הנסיעה לבד כשהיא מפחדת אפשר לגרום לה סכנה ע"כ וכן פסק בשו"ת אגרות משה חלק אורח חיים סימן קלב ע"ש ועיין בשמירת שבת כהלכתה חלק א' עמוד תו הערה יז שהביא את דברי האגרות משה וחילוקו מהדלקת הנר וסיים וקצת צריך עיון על חילוקו מהא דנר ע"ש ולפי זה לכאורה אם היולדת אומרת שאינה צריכה שום ליווי אין צורך להתעקש ולנסוע עמה דזה קולא שלא לצורך וכן משמע מדברי האגרות משה הנ"ל שוב ראיתי שכן פסק בספר אור לציון חלק ב' עמוד רסב שאם אינה מבקשת אין צריך לבוא עמה ואין חוששין שמא תפחד ורק אם מבקשת יסע עמה ע"ש אך לכאורה יש לדון בזה מדברי התוספות בשבת קכח ד"ה קמ"ל שהקשו שם מיום הכפורים דבימא פג מבוואר דאין מאכליין חולה ביום הכפורים אלא על פי מומחה והכא שריא משום יתובי דעתא וכתבו לחלק דביולדת יכולה להסתכן על ידי הפחד שתחשוש שמא אין עושין יפה מה שהיא צריכה מה שאין כן בחולה ביום הכפורים שיש חשש שיסתכן ברעב ע"ש ולכאורה משמע דביולדת שריא אפילו אומרת איני צריכה דאי נימא שגם ביולדת דוקא באומרת צריכה אני אם כן מעיקרא מאי קשיא להו מיום הכפורים הרי גם גבי יום הכפורים כל שהחולה אומר צריך אני בודאי דמחללין שבת עבורו על כרחך דיולדת קיל טפי אך יש לחלק בין אינה אומרת כלום לבין אומרת איני צריכה ודו"ק וראיתי בשו"ת אז נדברו חלק א' סימן כס שציידד יותר להקל לנסוע עמה בכל אופן מחששא שמא בהמשך הדרך יגברו הצירים ואז תבוא לידי פחד.

ובשו"ת אור לציון חלק ב' פרק ל"ו שאלה כ"ג כתב:

שאלה: האם מותר להתלוות לאשה יולדת בנסיעה בשבת במקום שאין היולדת מבקשת זאת מהמלווה.

תשובה: אין צורך להתלוות ליולדת אם יש אדם ברכב שיוכל לדאוג לה בשעת הצורך ואפילו אם הוא הנהג של הרכב ואם היא מבקשת שיתלוו אליה רשאים להתלוות אליה גם כשיש מי שיטפל בה חוץ מהמלווה.

ובהערות כתב:

נראה פשוט שכל שאינה מבקשת אין להתלוות אליה בחינם כיון שיש מי שיטפל בה ואין לחוש שמא כשיתגברו צירי הלידה תרגיש בחסרון המלווה אבל אם היא מבקשת שיתלוו אליה ודאי שצריכים להתלוות אליה דכל שהוא ליתובי דעתה עבדינן וכמבוואר בשו"ע בסימן ש"ל סעיף א' ע"ש.

סיכום הדברים:

ברור לדעת כולם שאם היולדת מבקשת שיתלוו אליה מותר וצריך להתלוות אליה.

יש שמסייגים ואומרים שאם לא ביקשה אין להצטרף, וגם אם מבקשת, יש לנסות להרגיע אותה ולומר לה שאין לה סכנה ורק אם לא נרגעת אז מותר להצטרף.

כל זה לגבי מלווה אחד שיצטרף אליה, אך כעת עלינו לברר האם מותר להתלוות אל היולדת יותר ממלווה אחד כגון האמא והבעל?

ונראה לומר, שאף אל פי שהתירו להתלוות אל היולדת מנסים לצמצם את חילול השבת ככל שניתן, ואמנם בתשובות הכתובות אין חילוק מפורש בין מלווה אחד לשניים (אך נשים לב שרוב הפוסקים שהתירו כתבו הבעל או האם או דיברו בלשון יחיד מלבד ה"אור לציון", ראה קטעים מסומנים) אבל כאשר השאלה נשאלה בעל פה לא הייתה תשובה ברורה להתיר את המלווה הנוסף.

ולמרות שכל ההיתר הוא אך ורק מדין "יתובא דעתה" ולעניות דעתי אין חילוק אם דעתה מתיישבת עם מלווה אחד או שניים, הפוסקים שנשאלו בנושא רצו להתיר רק לאחד ולא ליותר. אך גם מתוך דבריהם משמע שאם אכן האישה היולדת לא נרגעת כאשר מלווה אותה רק אחד יש על מי לסמוך להסיע שניים.



מאמר זה הוא בעיקרו תגובה למאמר התגובה "תורה עם דרך ארץ לכתחילה" למאמר "לא סופר-מן", אבל גם לתופעות רחבות יותר ביציבור. יש לציין שגם כותב מאמר התגובה הוא ידיד ותומך, מוכר ומעריך, שגם היום, בהיותו מחוץ לכותלי בית מדרשו, עוסק בתורה בהתמדה, ופעולותיו בישיבה היו משמעותיות ביותר. אינני רוצה ח"ו להגיע לפגיעה אישית בו, אבל ההכרה הביאני להביע את דעתי בנושא הנדון, ולקטר בכמה זו; ונקלתי גם מזה.

באופן עקרוני המאמר מחולק לשלושה חלקים, הראשון מתייחס לעיסוק בנושא ובאופיו של הדין; השני והעיקרי מתמקד בצורך ההכרחי להשקיע בלימוד תורה, ולמה חשוב שגם אנחנו ניטול חלק בזה – שתי הנקודות שהועלו במאמר "לא סופר-מן"; והשלישי עוסק בשאלת היחס בין "יששכר" ו"זבולון", ובהכרעות המוטלות על כולנו.

הרוח ונשבת קריה

לאחרונה יש דיבורים בישיבתנו, שגם אם בעבר ניתן להם ביטוי-היום יש להם גם כמה. ניתן מקום לדין על כל דבר בעולם, וכל אחד יכול להביע את דעתו בענין חשיבות לימוד התורה, אי חשיבותה, או משניות חשיבותה. אנתנו ישיבה? אז מה!

כמובן מדובר בדברים שנאמרו כבר שנים ארוכות בפניהם של רבים, שמאפת כבודם של אחרוני האומרים לא נשווה אותם לקודמיהם. אבל, אם כאשר חוזר בן עשרים כותב מאמר כדי לתמוך בלימוד תורה גם במחיר ויתור על מעשי חסד מסוימים, יש עליו ביקורת חיפה, אין סיבה שנעבור בשתיקה על התקפה של "אשר קרן בדרך", שבה "הכל שפטי", ואת דעתי המבוססת או שאינה בקשר ללימוד תורה אפשר להעמיד מול כל דעה אחרת ("אשר קרן בדרך" לפחות נכון!). האם לי יש שלא בחר את לימוד התורה כמרכז חייו ויכול להטיל רפש באלה שכן? האם מי שהחליט שגדלות בתורה "לא מתאים לו" ויכול להאשים (לא ברור מה כל כך רע) את אלה שמוכנים להתמסר לה?

במקום לעודד את לימודי התורה ואת לימודה, במקום להראות העינים והשרים את יפיה, במקום למשוך אנשים להכלל באותם אנשים שאינם "שכט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם, אשר נדבה רוחו אותו... להפגל לעמוד לפני ה', לשרתו ולעבודו, לדעה את ה'; והלך ישר כמו שעשהו ה', ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויזהה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו, כמו ויזהה לכהנים ללוים" (רמב"ם סוף הלכות שמו"ו) – במקום זה אנחנו רואים אנשים המרפים את ידי העוסקים במלאכה. אינני אומר שכל אחד צריך או יכול להיות ראש ישיבה, תלמיד חכם או אפילו גדול הדור (ע' פסחים מט.); אבל גם אותו קצב ששלח (כך מספרים) את הילד למדון ואוהב-התורה היה קוטלר לישיבה על חשבוננו, גילה רק במקרה לאן התגלגל אותו בתור. העיקר שלא להחזיק כלל במקום לייאש את בני הישיבות השייכים בגאווה למגזרנו, ניתן לתורה להפיץ את חומה ואת אורה.

נוסף עוד קיסם למורה.

חד גדיא

הזכרנו את אותו ילד, אהרן קוטלר, ששלח בצעירותו לישיבה. נכון, זה לא מתאים לכל אחד. גם שירות צבאי ממושך, קצונה בכירה ופוליטיקה לא מתאים לכל אחד. גם לימודי רפואה, כידוע, אפילו לא עיסוק בתקשורת. אבל לא ראיתי מאמרים ארוכים (מדרומני גם לא קצרים) העוסקים בשאלה זו. אנחנו משום מה סומכים על תבונתם של עוסקים במלאכה שידעו להבחין "שהתמוסס ברפואה זה לא בשבילי". משום מה גם נגרים נתנו בתבונה זו. רק מקצוע אחד, העוסקים בו לא ידעו להבחין אם הם עושים בו חיל, אם הוא משעמם אותם, אם הוא מתאים לשרוש נשמתם (אולי לגזע רוחם או לעלעלי יחירתם, לך תרע). גדולות בתורה? זה לא בשבילי! לא כל אחד צריך, שכח לא אתה! אתה באמת רוצה להיות כמו....? הרי אתה בחור מוכשר! ורחניות זה לוקוסוס בשבילי!

טוב, בסדר. אז לא כל אחד. אולי יחסרון חמישים הצדיקים חמשים. התשתית בחמישה את כל העיר? חלילה לך מעשות כדבר הזה, לשלוח ללימודי הנדסאות צדיק עם רשע, והיה כרשע כצדיק, חלילה לך. בטויל המילואים האחרון שלי הקשה עלי מרצניק אחד ("כולכם גם מרצניקים, אתם רק לא מודים בזה!") מה תכליתן של הישיבות. הסברתי לו, והוא הבין יפה מאוד. הוא גם הצליח להסביר את זה לליכודניק שלי, את מה שגם בו גוריון כנראה הבין. אבל יש מפלגות שבהן מבינים את זה פחות ("דברים שרואים משם"? לא. זו תפיסה עממית מקובלת). הרי אנחנו לא חרדים. כמובן יש לנו גדולי תורה משלנו. אין אדם שיש אצמו "אני רב בעצמי". נלך ונבנה כל אחד כמה לעצמו. כנבון יהיו בקיאים בתורתם של רבנים אלו, בנבעון של רבנים אחרים, אולי נזכה לאיזו כת שיהיו בקיאים בתורת משה; במקום אחר יחליפו את [לימודי] האמונה מדי פעם, ולענין הלכה גם ככה לא נלך לרבנים החרדים. הרי הם מחמירים. לא, זה לא אישי. אם הם היו גדולים כמו הרבנים שלנו היינו שומעים להם.

אבל איפה גדלו הרבנים "שלנו"? האם הם למדו גמרא מתחת לשולחן בפקולטה לרפואה? האם בלימודי המשפטים הם הסיקו דבר מתוך דבר עד שהגיעו לרברי תורה, ממש כאברהם אבינו עליו השלום, ש"שתי כליותיו מביעות לו חכמה שבני מלמדים" (לשון הרשב"א בתשובה אצד עפ"י ב"ר צג), ותנחומא ויגש (א)? הרבה יותר פשוט. הם אכן עשו מה "לא מתאים לכולם", ישבו ולמדו. אגב, גם (הרבה) רבנים אחרים עשו כך. **יש** הרבה רבנים אחרים. אין הסברתי לאותו מרצניק? ברור הקודם רבני הישיבות היתכניות היו חובשי כיפה שחורה, כי הם היחידים שהשקיעו זמן בלימוד תורה. אז גם אנחנו לא רוצים להשאיר רק את התחום הזה ליה"ם, כדאי שנחתיח להשקיע גם בו (הרבנים הובעו בנקודתיות כמסקנת המאמר "לא סופר-מן"); למה להשקיע רק בצבא, תקשורת, אקדמיה? ולא, לא צריך לדאוג. כבר נמצא גם כאלה ("רק מיעוטי"; "שבט זבולון הוא שבט אחד"!); שילכו לאישי ממלצות חשובים אלה. יש צורך בעוסקים בצורכי צבור באמונה, אבל "עשרה בטלנין ממלאכתן ולא אמרו עשרה בטלנין שאין להם מלאכה... אם תלמידי החכם עינין תמלמו מוסיף, ולא הגיע לידו שלימות ואין תלמודו ערוך בפיו, אזי לא יימנה מכלל אלו העשרה בטלנין, לפי שאינו בטל לצרכי צבור, כאשר הוא לומד ושוקד, לפי שהוא עסוק בלמודו ובקריאתו... וכל מי שצריך לתלמודו, אין ראוי לו לבטל תלמודו לצרכי צבור, אלא אם יהיה ענין עצום או אין שם שימלא מקומו" (תשובות הרמב"ם, קכג).

מעשה במלך, שנגלה לו סוד עצום: "כך אמר אחז: אם אין גדיים אין תיישים אם אין תיישים אין צאן אם אין צאן אין רועה... (ירושלמי סנהדרין יב). אגב, גם אריסטו סובר כך (מעניין שזה סוג מסוים של אנשים... לא חרדים במיוחד...). ההקטמות התפתחו דוקא במקומות בהם יכלו לומדיהם ללמוד בלי אדגות פרינסה" (מטאפיזיקה א, תרגום חופשי מאוד, על פי הזכרון. בענין התשלום ע' ציץ אליעזר יג, כח-חידוש מעניין). ונחזור לאותו ילד שנשלח ללימוד בישיבה. לא יותר מדי השקעה. רק קצת. באותן שנים שאתה בישיבה, תהיה שקוע בתורה. לא משנה בכלל מה תכניותיך לעתיד. עכשיו אתה כאן כדי ללמוד, תלמד. יהיה טוב לך. תשקול להשאיר. מי דיבר על "השארות אוטומטית בישיבה"? "אוטומטית"? יש לך בטלים הרבה כנגדך! (יש למשפט זה כמה משמעותיות

ורבות נכונות וד"ל). אל תלמד 18 שעות. תלמד 12. (בהחלט יפה!) זה מספיק כדי לעבור במשך ההסדר (אם זה כל מה שהקצבת לעצמך) על ש"ס בבלי (שני דפים ביום. עשו את זה לפניך). כמה פעמים תנ"ך עם רש"י (חצי שעה ביום), משנה ברורה (כולו). אפשרי כנראה), כל ספרי המוסר היסודיים (חצי שעה מוסר מספיק; ללימודי מחשבה תמצא זמן – יש גם שיעורים בישיבה; ואכמ"ל בענין לימודי מחשבה בישיבות חרדיות) וכמה ספרי מחשבה יסודיים (כמובן, אפשר גם אחרת; לא אני לעשיתי כך. תמצא לעצמך מסלול מתאים. אבל זאת רק דוגמה). ואם תראה שאתה מצליח טוב לך, הרי גם אני מוסר מודעה: אל תבהל! תהיה גאה בעצמך! תמשך, תגדל, תצמח! ואם לא, רק תורדא לפני שעזבת את הישיבה שסיימת בהצלחה את הקורס; ידע בסיסי בהלכה ויכולת ניתוח והכרעה לפחות בשבע הצורך) עפ"י המורה ההלכתית-למדנית המקובלת; היכרות בסיסית עם כל חלקי התורה – גם אם תלמיד חכם לא תהיה, אל תהיה עם הארץ בשום תחום; היכרות בסיסית עם ספרי המחשבה, כדי שלא תגיד שטריות (במקרה הטוב) ליד שולחן שבת, וגם תוכל לדעת כמה אתה מאמין (זה נראה לי קצת חשוב, ומצריך ידע, במקרה של הדת היהודית); והבנה מסוימת שמתפתחת עם הניסיון ועם לימוד נוספים לא אחרים כמו שהוטבע בספרי מוסר. תלמד חצי מזה – תגיע לחצי היכולת; פחות טוב, אבל גם טוב. תהיה חצי-תלמיד-חכם-זוטר.

זה באמת לא יותר מדי השקעה. אם רוצים את אותם "גדיים" שיעשו "תיישים", צריך לתת אותה. **ובין אבא בתרי זחי.**

**ווי לה לאילפא דאזלא בלא מיכסא (ע"י):
[אוי לספינה שהלכה בלי לשלם את המכס]**

"ר' יוחנן היה מטיל... מטון חד בית חקל [הגיעו לשרה אחר] אמר הדין בית חקלא הוה ידידי וזבינת יתיה בגלל למזכי באורייתא [זה היה שדה שלי ומכרתיו כדי לזכות בתורה], מטון חד דביית כרמא [הגיעו לכרם אחר] אמר הדין בית כרמא ידידי הוית וזבינת יתיה בגלל למזכי באורייתא, מטון חד דביית זיתא אמר הדין בית זיתא ידידי הוה וזבינת יתיה בגלל למזכי באורייתא... כד דמך [כשנפטרו] ר' יוחנן הוה דרוו קורא עליו 'אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב ר' יוחנן את התורה בוו יכחו לו' " (ויק"ר, ל, מובא ב"כה עשו חכמינו").

כדי לדעת עוד על איך שרר ר' יוחנן את הדרך הזאת, נעניין קצת בהיסטוריה שלו, כמו שמביאה הבבלי (תענית כא); יש לנו אפילו "קבוצת מחקר".

"אילפא ורבי יוחנן הוו גרסי באורייתא, דחקיא להו מילתא טובא [רש"י: עניות], אמרי: ניקום חד ניזיל וניעבד עיסקא... אזלו אותבי תותי גורא ריענא [כותל רעוע]... אתו תרי מלאכי השרת, שמעיה רבי יוחנן דאמר חד לחבריה: נישדי עלייהו האי גורא ונקטלינהו [נשליך עליהם את הנתול ונהרגם], שגניחין חיי עולם תבא ועוסקין בחיי שנה! אמר ליה איך: שבקינהו, דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא [אחד מהם יצליח במעשיו]. רבי יוחנן שמע, אילפא לא שמע. אמר ליה רבי יוחנן לאילפא: שמע מר מידי? אמר ליה לא. אמר: מרשמעי אנא ואילפא לא שמע, שמע מינה לירידי קיימא לי שעתא. אמר ליה רבי יוחנן: איהדר... רבי יוחנן דרר, אילפא לא דרר. עד דאתא אילפא - מליך רבי יוחנן [עד שחזר אילפא - נעשה ר' יוחנן ראש ישיבה; רש"י מעיר שמהגגם היה לתת מרון בר לראשי הישיבות]. אמר לו: 'א אתיכ מר וגריס לו הוה מליך מר [גם היות "נשאר בתורה" האם לא היית נהיה ראש ישיבה?]? אזל תלא נפשיה באסקריא דספינתא, אמר: אי איכא דשאל לי במתניתא דרבי חייא ורבי אושעיא ולא פשטינא ליה ממתניתין נפילנא מאסקריא דספינתא וטבענא [תלה עצמו על תורן הספינה, ואמר שאם ישאלו אותו שאלה בהלכה ופלאי רבי, יעשן עצמו ליס]. כדי שלא תישאר במתח, רק נספר לכס שהוא לא קפץ. דוקא הרבה הלכות מובאות משמו בגמרא (ואני נוטה לערער על אלה שמספרים סיפורי זיועה על זה שהוא בכל זאת לא היה כזה למדן).

טוב, אז זה בסדר גמור, כנראה, "לא להשאיר בתורה". אבל מאיפה הביטוי העלוב הזה? כן, אילפא היה בסדר גמור. הוא הלך ועשה סחורה. אבל הוא גם היה תלמיד חכם. הוא "נשאר בתורה". ממה נובעת ההנחה שיש קשר בין להיות תלמיד חכם לבין ההשארות הנצחית בין כתלי בית המדרש? מי לנו גדול כהרמב"ם – אחרי (ורק אחרי!) ססיים לכתוב את פירוש המשנה ואת ספר היד החזקה, הלך (בסביבות גיל ארבעים, כאשר מקורות המימון שלו נגמרו) להיות רופא? היה מליך (צ'לאח א-דין, כמדומני).

אילפא לא עזב את בית המדרש כי "זה לא מתאים לו", אלא כי הוא לא רצה "לתת את כל הון ביתו". הוא הבין שיש לו צורך בסחורה ככלי להגדיל את לימוד התורה שלו – לא היפך, לעשות את לימוד התורה שלו כלי של "הדרכה לחיים", כאשר מתוך בית המדרש הוא "יצא לחיים". הוא הקפיד להשאיר את המטרה כאדיאל ואת הכלים והאמצעים ככלים – והוא אכן המשיך לרבוך במטרה. אני מזמין את כולנו ללכת בדרכו - לא נשלה את עצמנו, שאפשר להתגדל בתורה בלי להשקיע; מי שרוצה להניח חיי עולם ולעסוק בחיי שעה - ישמור תורה לחדר". אבל לא נזנית את התורה, נשלים את המס ששילם אילפא - אלו ואלו עסקו בדברי אהים חיים. במקום להטיל מום ביושבי בית המדרש, נחפש אלו כלים נוכל לתת להם כדי להצדיק את שהותם שם; נחפש כל אחד, היושבים בהיכלי תורה ואלה שלא זכו להשיך ולהתגדל, "מה עשיתי היום כדי להגדיל תורה - שלי ושל אחרים - בכמות ובאיכות, ואיך אני מתכוון להמשיך במלאכה קדושה זו". נעשה תורתנו עיקר ומלאכתנו טפלה. כך נהיה גם אנחנו רופאים ל"צ'אלח א-דין" (בערבית: הבאת שלם הדרת למצבה השלם והמתוקן).

תגובתו של כותב המאמר המקורי, ש"י לאו:

"המאמר 'תורה עם דרך ארץ לכתחילה' נועד לענות לטענות שנכתבו במאמר "לא סופר-מן" כאילו כל תלמידי הישיבה צריכים לעסוק רק בתורה כל חייהם. ברור שב 5-6 השנים בהם בחור נמצא בישיבה עליו להשקיע את כל כולו בלימוד ובכניית אישיותו ואין לו לרפוט את ידי בזה ולעסוק בדברים אחרים. עם זאת, הליכה לגמ"ח שעה וחצי שמתפסקת צארים פעם בשבועיים או שלושה וכן לימוד סדר מוסר לא יפגעו כלל בהתפתחותו התורנית. מי שחשקה נפש להיכלל ב"שבט לוי" הוא אדם מרוגם ונערץ שיש לכבדו ולעזור לו בכל מה שאפשר שיעסוק בתורה כל חייו ואנחנו מעודדים אותו ומראים "לעמים ולשרים את פיור". המאמר נועד להציל את הכבוד האבוד של אלו שלא מתאימים להיות שבט לוי ולהסביר שרוב האנשים לא מתאימים לכך, ומי שיכריח את עצמו להיות מ"שבט לוי" עלול להיגרם לו ל"ע שהתורה תיעשה לו סם המות ודי להכימא... ולכן פרנסה ככבוד, לימודי חול אחו הישיבה, בגרות, צבא וכד' הם לכתחילה ואידיאל מגור מי שנוהג בדרך זו עליו להיות גאה שהוא מצבא את התפקיד שהקבי"ה יעד לו בעולם, ועליו ייאמר "ראו זה שלמד תורה, מה נאים דרכיו ומה מתוקנים מעשיו".

קניית המערה – ניסיון או עונש?

אביעד ברגר (ב')

"גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחוזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני" (בראשית כד, ד).

כתוב במדרש הגדול:

"כוא וראה ענוותנותו של אברהם אבינו, שהבטיחו הקב"ה לתת לו ולזרעו את הארץ עד עולם, ועכשיו לא מצא מקום קבורה אלא בדמים ולא הרהר אחר מידותיו של הקב"ה ולא קרא תיגר"

וכן נאמר במשנה באבות (ה, ג):

"עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ע"ה ועמד בכלם, להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו ע"ה."

ומבאר רש"י את המילים: "ועמד בכלם" – שלא הרהר אחר מידותיו של הקב"ה. הרמב"ן על התורה (בראשית כג, יט) אומר, שקניית מערת המכפלה הוא מן הנסיונות שהיו לאברהם אבינו, שבקש מקום לקבור את שרה ולא מצא עד שקנאה אותה בדמים מרובים. אך מפרשי המשנה (הרמב"ם, הרב מברטנורא) כשמונים את עשרת הנסיונות שעמד בהם אברהם אבינו, לא מונים את קניית מערת המכפלה בתוכם.

גם בתורה שלמה (בראשית מאמר ע"ו) מביא בשם ספר היובלים כדעת הרמב"ן שזה היה נסיון גדול לאברהם אבינו והוא הניסיון העשירי. אבל לפי כל המפרשים האחרים הניסיון העשירי היה עקדת יצחק. ונשאלת השאלה: מדוע קניית מערת המכפלה אינה נחשבת לנסיון שלא הרהר אחר מידותיו של הקב"ה? אך כשנתבונן בכל הניסיונות שבאו לנסות את אברהם אבינו, נראה שהם לא נבעו ממעשה או מחשבה לא טובה של אברהם אבינו ולא באו להעניש מבחינת מדה כנגד מידה.

בכל הניסיונות לא מצינו שמאשימים את אברהם אבינו ישירות שגרם למעשה הנסיון חוץ מנסיון העקדה. בפרשת העקדה כתוב "ויהי אחר הדברים האלה והאלקים נסה את אברהם" אחר אלו דברים? הגמרא בסנהדרין (פט): מביאה שתי דעות:

- א. אחר קטרוג השטן שאברהם לא הקריב מסעודתו לקב"ה, והקב"ה ענה שיסכים לזכות את בנו.
- ב. אחר דבריו של ישמעאל ליצחק שהוא נימול בגיל שלוש-עשרה ואילו יצחק בן שמונה ימים, ויצחק ענה שיסכים לזכות עצמו.

מיד, ויהאלקים ניסה את אברהם. לפי שני הטעמים דלעיל אין האשמה ישירה על אברהם אבינו. אבל מובא בתנא דבי אליהו (פרק ז/ אות כה) טעם מעט שונה:

"לכן ישמור האדם דברים בלבו שלא יעשה שותפות דברים עם העכור ולא יכרות עמו ברית. שכן מצינו באברהם אבינו שכן עשה שותפות עם אבימלך, וסוף הדברים שכרת עמו ברית, שנאמר: ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך ויכרתו שנים ברית' (בראשית כא' כז). וכשכרת עמו ברית נתקבצו מלאכי השרת לפני הקב"ה ואמרו: למה יכרות אברהם ברית עם עכור? אם יחיד שבחרת משבעים אומות ולשונות? אמר להם הקב"ה: הן יחיד שנתתי לו למאה שנים, אני אומר לו להעלותו עולה, אם יעלהו- מוטב, הרי אתם יודעים שכונתו היתה לטובה מפני דרכי שלום. ואם לאו- יפה אתם אומרים."

כן אומר גם הרשב"ם (בראשית כב' א):

"אחר דברים שכרת אברהם ברית לאבימלך ולנינו ולנכדו של אברהם, חרה אפו של הקב"ה על זאת, שהרי ארץ פלישתים נתנה לאברהם."

לפי המדרש בתנא דבי אליהו ואף לפירוש הרשב"ם, כאים בטרוניא לאברהם אבינו: הרי הקב"ה הבטיח את הארץ לך ולזרעך הבא אחריך! וכי אברהם אבינו אינו סומך על הבטחתו של הקב"ה וזוקק לעשות ברית עם העכור? ! בא הקב"ה ומנסה: שחט את בנך יחידך ונראה מה תעזור כל הכרית שאתה כורת עם העכור."

לפי הדרש הזה, אכן מעשה לא נאות של אברהם אבינו גרם לנסיון העקדה. אך עתה, עדיין נותר לשאול: אם אמנם מעשה לא נאות עשה אברהם ועל כך היה מגיע לו עונש מן השמיים, איה 'שורת הדין'? הרי בכסף לא שחט אברהם את יצחק, והיכן העונש?

אך אולי אפשר לומר שהעונש הוא גופא ה'ניסיון' הנוסף: קניית מערת המכפלה בארבע מאות זוז. והדברים מתאימים, שהרי גם ניסיון זה בא באופן של מידה כנגד מידה: אברהם אבינו אינו סומך על הבטחתו של הקב"ה שהארץ מגיעה לו, וכורת בריתות. אזי, גם במקום שכן מגיע לו על פי הבטחות של הקב"ה, חבורן, יקנה חלקת קבר בכסף רב.

תמיר רויצ'ס (א')

המעיין בפרשה, אי אפשר שיתעלם מהדרכת התורה הגלויה לעיני כל בפשט הפסוקים, בנוגע להתנהגותו והנהגתו של כל אדם מישאל בין בדיבור בין במעשה. באשר לדיבור, מצינו את דרך הדיבור הראויה - שהשיבה רבקה על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ולעומת זאת את דרך הדיבור שיש להתרחק ממנה - שקפץ לבן להשיב לפני אביו. ובאשר למעשה - גמילות חסדים הבלתי נתפסת בכמותה ובאיכותה, הרצון להיטיב והזריות לעשיית הדברים הללו, ועל כל אלה יעידו הפסוקים בגלוי.

אך נקודה אחרת יש בפרשתנו, אמנם אינה מוזכרת בפרשה בפירוש, אך מהווה הדרכה חשובה לא פחות והיא מידת ההסתפקות במועט. את הנקודה הזו האירו הרמב"ן ורבנו בחיי על הפס' בסוף הפרשה המתאר את הסתלקותו של אאע"ה מזה העולם "בשיבה טובה זקן ושבוע" (כ"ה, ח) ופירושו שרוב העולם מקיימים בעמם מאמר חז"ל: "אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו. יש בידו מנה רוצה מאתיים" וכו'. כלומר, האדם תמיד מתאוה להכפיל את המצוי בידו, משא"כ הצדיקים שהם יוצאים מן העולם שבעים כי יודעים הם להסתפק במועט ואינם מתאוים למותרות. לכן על שאר האנשים נאמר "אוהב כסף לא ישבע כסף" ואם נתבונן במילה כסף נראה שהמידה הזו של אי הסתפקות במועט רמוזה בה שכן כל אות גדולה מקודמתה בערכה המספרי (20=0, 60=0, 80=0), אך על הצדיקים נאמר "תאוות ליבו נתת לו".

מעניין לראות שאת אותו מאמר חז"ל לוקח הכלי יקר ומשתמש בו ע"מ לפרש עניין אחר בפרשתנו. בפרק כ"ד (פס' כ"ב) התורה מספרת שאליעזר נתן לרבקה נזם זהב שמשקלו בקע ושני צמידים שמשקלם עשרה זהב, ומפרש רש"י במקום שבקע רומז לשקלי ישראל (שמשקלם ג"כ היה בקע) ושני הצמידים רומזים לשני לוחות הברית שהיו צמודות ובהן עשרת הדברות. ואומר הכלי יקר שאם נדקדק, נבחין שבקע וצמידים אלו שני הפכים שכן בקע זה דבר אחד שנבקע לשניים ואילו צמידים הם 2 דברים שעמ"י ההצמדה נעשים אחד. לפי"ז מפרש הכלי יקר שמה שפרש"י בקע ביחס לממון (-שקלי ישראל) וצמידים ביחס לתורה (-לוחות הברית) מפני שלממון מתייחסת תכונת הביקוע בניגוד לתורה שאליה יש לייחס את תכונת הצמידים, וזה בא לידי ביטוי ב-3 בחינות:

1. קניין הממון תמיד יהיה מבוקע וכמו שכבר נזכר לעיל שאין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו, יש לו מנה רוצה מאתיים וכו' ואומר הכלי יקר שהרצון להכפיל ממנו רמוז באותיות המילה ממון כך: מ"ם, ו"ו, נו"ן, וכגון שאם יש לאדם מ' -הוא רוצה עוד מ', וכן על זה הדרך בשאר האותיות (ו', נ'), וזאת לעומת קניין התורה-שמצווה גוררת עוד מצווה שלימה.

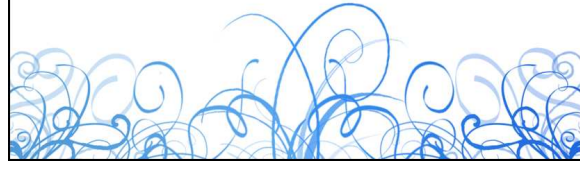
2. הממון הוא הוא הגורם העיקרי למחלוקות ולפירוד וביקוע בין בני האדם, לעומת התורה שכל נתיבותיה שלום כמ"ש "שלום רב לאוהבי תורתך".

3. בשעת פטירת האדם, הרי הוא נפרד ו"נבקע" מממונו לעומת התורה, המצוות ומעשים טובים שמלווין לו לאדם בשעת פטירתו. אם נבוא לחבר את שני המהלכים דלעיל יוצא אפוא שיש לחלק בין רוחניות לגשמיות. אכן יש לו לאדם לקבע בנפשו מדת ההסתפקות במועט אך ידע שזה רק לגבי העניינים הגשמיים שכן ראינו תכונתו של הממון שהוא מבוקע מכמה וכמה בחינות ואולי ע"י ההסתפקות במועט יוכל האדם לתקן ענייני הביקוע שכן ע"י שישמח בחלקו-יחשב עשיר, וממילא לא יהיה לו עניין בהכפלת הממון ואף לא יריב עם בני אדם על עניינים אלו וגם הפרידה מהממון לא תקשה עליו כל כך. לעומת זאת בעניינים רוחניים ראינו לו לאדם שתמיד ישאף להתקדם ולהתעלות ולא יסתפק במצבו הרוחני הטוב יחסית לקטנים ממנו רוחנית אלא תמיד יסתכל על הגדולים ממנו וישאף למדרגתם הן בתורה הן במצוות ומעשים טובים וע"י זה יזכה להגדיל התורה הפרטית שלו וכן את השלום הכללי וילוו אותו תדיר תורתו ומצוותיו. וכבר נתנו רמז על כך מהפס': בשמים (בענייני רוחניות) -ממעל(תמיד תביט ותשאף למעלה), ועל הארץ (בענייני גשמיות) - מתחת (תביט למטה על אלה שאפילו את מה שיש לך אין להם וממילא תשמח בחלקך ותסתפק במועט).

יה"ר שיתקיים בנו קנאת סופרים תרבה חכמה.

מזל טוב!

למר אלי קליין, להולדת הנינה. לאריאל בן דוד, להולדת בנו.





עשה לך רב/ ערן הברמן (ד')

באחד מעלוני השבת שפורסמו בעת האחרונה התקיים ראיון עם הרב שלמה אבינר. לשאלה המתבקשת, כמה שאלות ס.מ.ס. הוא מקבל ביום בממוצע, הרב ענה "בערך 250". למרות שש"ת ס.מ.ס. הוא המצאה של הדור הנוכחי הרעיון שלו היה קיים כבר בדורות ראשונים. לאורך כל הדורות והמגזרים הופנו אל הרב שאלות הלכתיות בנושאים מנושאים שונים שהחלו בדיני ממונות בחצר השותפים וכלו בשאלות על נושאים כמו "איך צריך להתייחס לפלוני".

למרות שישנם אנשים שלא מצליחים לראות את הצורך בפניה לרב על כל צעד ושעל, ישנם גורמים המצביעים בדיוק על הצורך שיש לאנשים ללכת ולעשות שאלת רב. בדיקה שנעשתה על ידי הרבנות הראשית לישראל מראה שרוב השאלות המופנות לרבנים הנם בענייני נשואין (ול"ע) באבלות. החוט המקשר ביניהם הוא לא אחר מאשר הסיבה שבעקבותיה מגיעות השאלות הנ"ל.

בענייני הנשואין מגיעות השאלות בעקבות התוספת למעגל המשפחתי הקרוב של האדם שאיתו הוא צריך לבוא במגע יומי לטוב ולמוטב. ובענייני האבלות מגיעות השאלות בעקבות צער של האדם על פטירתו של היקר לו.

המסקנה העולה מפה היא ברורה: אנשים הבאים לשאול את הרב שאלות הלכתיות רואים בו מעין "אבא רוחני" ושאלותיהם מקפלות בתוכם את כל הרגשות להם הם מצפים שמישהו המייצג את התורה ייתן מענה.

סיבה נוספת וחשובה באותה מידה היא שהרב לא מגיע רק בתור "האבא" אלא גם בתור הגוף הפוסק אליו אנשים הולכים כשהם רוצים לקבל הכרעה כלשהי בחייהם והרב המקבל את השאלות האלה משתמש בתפקיד הגוף התורני המכריע גם בדברים שנראים כלא קשורים אל הרב לולא היינו מבינים שאת דעת תורה הם מבקשים.

בניגוד לאי אלו אנשים הרואים הן פחיתות מצד הרב העונה והן "חוסר רצון ללימוד ההלכה" רבנים לאורך הדורות ראו בשאלות הלכתיות אלו יותר מהנגלה לעין, שאלות הבאות ממקום פנימי יותר הרוצה להתחבר בכל דרך לתורה ולמצוות גם אם אותן שאלות לא בדיוק "היו ראויות להישאל". יתרה מזאת נתנו להם מקום של כבוד בתוך ספרות השו"ת הענפה¹.

שו"ת ס.מ.ס. על כל שאלותיו הרבות מראה את כמות האנשים כמו גם את צורכם בקרבה לתורה ולמיציגיה ועל כן לענ"ד הינו דבר חשוב מאוד אותו אנו צריכים לשמר לדורות הבאים בדרך זו או אחרת.

לסיום אני רוצה לגמור בסיפור המדגים את עיקרי דברי בצורה הטובה ביותר:

לקראת ערב פסח הגיעה ילדה קטנה אל הרב ושאלה בפייה, האם תוכלנה היא ואמה לצאת ידי חובת ד' כוסות בכוסות חלב. הרב הרהר בנושא ופסק לה שכן. לאחר שיצאה פנה אל הרבנית ואמר לה "מהר קחי מעט יין, בשר, מצות ואת יתר צרכי החג ולכי תני אותם לאמה של הילדה". הרבנית שהייתה תמהה שאלה אותו "אני מבינה שאין להן בשר ויין הרי הן רוצות לצאת ידי חובת ד' כוסות בכוסות חלב אבל מאיפה אתה יודע שאין להן גם את יתר צרכי החג?" חייך הרב וענה לה "יהודים שאין להם בשר ויין לכבוד חג הפסח, כנראה גם את יתר צרכי החג אין להם אלא שהם מתייבשים שידעו מכך ולכן אם רוצים לדאוג לצרכי החג שלהם צריך לדאוג להכל".

אל הנער הזה התפללנו/ אלחנן זינגר (ד')

במהלך מערכת הבחירות האחרונה שהתקיימה במדינה, שוחחתי עם אנשים רבים בישיבה ומחוצה לה על השאלה למי נכון להצביע בעת הזאת. במהלך הדיונים הרבים שהתפתחו בנושא נופפו מספר לא מבוטל של אנשים ב"קלף המנצח": "רב פלוני הורה להצביע למפלגה זו!". אותם אנשים ראו בטענה זו מעין הכרעה הלכתית שיש למלא וזאת על אף שהם לא הולכים אחר אותו רב בשום נושא אחר והוא כלל אינו רבם המובהק. כך התוודעתי לתופעה שלעניות דעתי היא מדאיגה-יש בקרבנו ציבור שלם אשר נראה ככאלו שאיבדו את יכולת החשיבה העצמאית שלהם! משל היה הרב מקל ההליכה שלהם ובלעדיו הם כלל לא יכולים לזוז. ככל שהתעמקתי יותר בתופעה גיליתי שניתן לחלק ציבור זה לשני סוגים. הסוג האחד הוא סוג שהתפתח בשנים האחרונות- דור אשר "תרבות האינסטנט" היא נר לרגליו. תרבות אשר מחייבת את המח שלנו לחשוב באופן מהיר ולטווח המיידי- הכל צריך לקרות כאן ועכשיו. מתוך תרבות זו (על יתרונותיה וחסרונותיה) התפתחה לה מערכת 'שו"ת ס.מ.ס' אשר בעיקרה היא מערכת מבורכת שבאה לתת מענה לאותם אלו הזקוקים לתשובה הלכתית מהירה ואין באפשרותם הזמן והיכולת לברר. אך אליה וקוץ בה- חינכנו דור שלם שאין צורך אמיתי לשבת ולפתוח ספר- הרי למה ללמוד? ממילא הרב נמצא אצלי בחיגוק מקוצר! כך יצרנו תרבות של אנשים תלותיים ברבם וחסרי ידע הלכתי בסיסי! [ובעניין זה שמעתי שפעם אחת בא תלמיד לראש ישיבת הסדר אחת (שכבר נפטר) וביקש לשאול שאלה פשוטה בהלכה, הביט בו הרב וענה לו- "תפתח משנה ברורה ותראה בעצמך"]. לעומתם, הסוג השני הם אנשים המתנהגים כעין רובוטים אנושיים אשר איבדו (מתוך בחירה) את היכולת להפעיל את השכל הישר שלהם. אנשים אשר מרגישים צורך לשמוע את ה"פסיקה ההלכתית" של הרב על כל צעד ושעל שהם עושים גם כאשר התחום הוא כלל אינו הלכתי מובהק. כך למשל שמעתי (ממקור ראשון!) סיפור על אדם שסרב לתת שם לבן שנולד לי לפני שיקבל "אישור" מהרב על כך. מקרה נוסף ששמעתי, היה על אדם ששאל את הרב אבינר "האם מותר לי לקרוא טוקבקים (תגובות לכתבות...) באינטרנט?". שני הסוגים הללו העלו, לי הקטן, תהיות קשות- האם כך אנו צריכים להיות-אנשים חסרי חוט שדרה בסיסי? אנשים שלא מסוגלים להפעיל את השכל הישר שלהם, ללא אישור הרב, על שאלות שאינן שאלות הלכתיות כבדות משקל? האם הכוונה ב"עשה לך רב" הייתה ליצור שו"ת על קריאת טוקבקים באינטרנט וקריאת שמות לילדים? האם המציאות הקיימת שבה בחורים יודעים לפלפל בקושיות של ה"קצות" אך אין להם מושג בהלכות קושר בשבת היא תקינה? האם "אל הנער הזה התפללנו"? אולי, לפי עניות הבנתי, מעין זה התכוון ראש הישיבה שליט"א בשיחתו בערש"ק פרשת "לך-לך" כאשר דיבר על ה"אני" של כל אחד ואחד מאיתנו. כמובן שיש לסייג- כאשר מדובר בשאלות הלכתיות כבדות משקל (תרומת איברים למשל) או בחוסר ידע שאינך יכול לברר בעצמך בטווח המיידי צריך וחובה לשמוע את פסיקתו ההלכתית של הרב. אולם, כל זמן שאלו לא המקרים- לעניות דעתי, מוטלת עלינו האחריות והחובה (וגם הזכות...) לפתח לעצמנו שכל ישר לבעיות שאינן הלכתיות באופן מובהק מחד וללמוד ולהתפתח מהבחינה התורנית-הלכתית מאידך. רק כך נוכל לפתח דור עצמאי שלא זקוק להיתרים הלכתיים מרבו על כל צעד שהוא מבצע. ואסיים בדברים שאמר הרב עמיטל זצ"ל: "אינני רוצה לגדל דור של עמיטלים קטנים, אינני רוצה שיחקו אותי".

¹ אחת השאלות הידועות שנידונה בתקופת הראשונים הייתה בנוגע לאדם שהתחתן עם אשתו בקידושין שנעשו בחוקות הגויים, ול"ע נפטר. והתעוררה השאלה האם הקידושין חלים וממילא צריך לתת לאשתו את הכתובה או שקידושו אינם קידושין וצריך לקיים את צוואתו שבה נכתב לתת לאשתו פחות ממה שנקבע לה בכתובתה. משאלה זו, כפי שרואים ממקור השאלה ומההיסטוריה של אותה תקופה, אפשר לראות את הקושי שחשו אנוסי ספרד בעת שניהלו את חייהם הכפולים וכן את פעולתה של בית משפחת מנדס לפתירתה שני הגורמים שהיוו את המניע לשאול את רבני אותה תקופה את השאלה הנ"ל (להרחבה שו"ת אבקת רוכל סימן פ')

